

PALAU
DE LA
MÚSICA
ORFEÓ
CATALÀ

Cicle Coral Orfeó Català

Dissabte, 28 de gener de 2017 – 20:30 h

Sala de Concerts

Cantata de Randa, op. 135

Per a una veu narradora, soprano, baríton, cor mixt i orquestra

**Basada en el temps, la vida i l'obra de Ramon Llull
sintetitzada en un llibret a càrrec de Neus Dalmau**

- I. Aquell temps**
- II. La llegenda del llibertí**
- III. Visions i conversió**
- IV. Diàleg entre les tres religions**
- V. La il·luminació de Randa**
- VI. La croada**
- VII. La crisi i la Inquisició**
- VIII. Entre l'amor i la mort**
- IX. Culte immemorial**

**Un projecte de Salvador Brotons i Neus Dalmau
2015-2016**

Vaig iniciar la composició de la cantata, a partir d'un llibret de Neus Dalmau, l'estiu del 2015. Amb la vista posada en la commemoració del 700è aniversari de la mort de Ramon Llull, ens vam trobar amb el repte de compondre una obra simfonicocoral que abastés l'extensa obra del pare de la nostra literatura, la seva intensa i llarga vida i el seu interessantíssim temps.

Planificar la composició no fou gens fàcil, tant per la confecció del llibret com per tot el treball de recerca de melodies de l'època (sefardites, sarraïnes, cristianes, trobadoresques, cant gregorià, etc.). Volia que l'obra tingués un aire medieval, que fos una cantata diferent de les que havia escrit abans, i que escoltant la cantata també ens situéssim en el temps de Llull, els seus nombrosos viatges pel

Mediterrani i Europa.

L'obra té una durada de 42 minuts i s'interpreta d'una tirada sense interrupció.

Tot seguint la vida i l'obra de Llull, hem dividit la cantata en 9 parts:

I. Aquell temps. Permet situar-nos en el context històric, al bell mig de l'edat mitjana, vist des de la Corona d'Aragó. Cants litúrgics, melodies occitanes trobadoresques sonen damunt els textos recitats. Neix Ramon Llull.

II. La llegenda del llibertí. Reprodueix el jove Llull cortesà. Un home inquiet, juvenívol, perseguint una dona a cavall enfront de l'església de Santa Eulària a Palma i la seva decepció en els desitjos carnals.

III. Visions i conversió. Llull té cinc visions aterridores de Jesucrist crucificat. La soprano solista i després el baríton solista canten un emotiu *Stabat Mater* damunt un text del mateix Llull. Aquestes visions capgiren la seva vida i pren el compromís de lliurar la seva ànima a Déu.

IV. Diàleg entre les tres religions. Escriu el *Llibre de contemplació* i el *Llibre del gentil i els tres savis*, en què un sarraí, un jueu i un cristià exposen l'essència de les seves creences a un jove innocent que descobreix les tres fes. S'hi utilitzen melodies ètniques per a cada personatge (àrab, jueva i cristiana per als savis i catalana per al gentil).

V. La il·luminació de Randa. En el veritable cor de la cantata, Ramon es retira a la muntanya de Randa a meditar i escriure. És una part en la qual predomina el cor amb una música sublim. Ramon crea la seva *Ars Magna*.

VI. La croada. En aquesta secció tornem al temps històric. Les Vespres Sicilianes i el setge de Girona amb la plaga de les mosques per guanyar la croada. Llull escriu el *Llibre d'Amic e Amat*, potser el seu llibre més conegut.

VII. La crisi i la Inquisició. Viatjant infatigablement, Ramon rep dures crítiques i entra en una profunda crisi. És la tria entre l'ànima i l'obra. Les dones del cor l'ataquen amb comentaris agressius. Llull sent la melodia gregoriana del *Veni Creator Spiritus*, i demana a l'Esperit Sant que l'ajudi. La Inquisició tortura amics de Ramon i intel·lectuals de l'època.

VIII. Entre l'amor i la mort. "*Pensava l'amic en la mort i hagué gran por*", escriu Llull. La soprano canta *El cant de la Silbil·la* i el baríton implora a Déu el

reconeixement de la seva *Ars Magna*. Llull s'adona que el seu somni no es farà realitat en vida.

IX. Culte immemorial. És un gran cant d'amor basat en el *Cant de Ramon* i fragments del *Llibre d'Amic e Amat* en què la música descriu la grandesa i transcendència de Llull mitjançant escrits amorosos propis.

A la darrereria de desembre del 2015 vaig enllestir aquesta cantata amb l'esperança d'estrenar-la durant els actes de commemoració de l'Any Llull.

Salvador Brotons

No ha estat fàcil fer un exercici de síntesi d'un temps, una vida i una obra com el que ens hem proposat. El repte era gran, el coneixement xic, però l'aproximació certament amorosa. Amb aquest delit, i des d'un punt de vista exclusivament artístic ens hem permès tota llicència i hem construït alhora text i música fent pinzellades amb textos de Llull, d'altres poetes, com Joan Alcover, i de poetes anònims del que es defineix com "*lo lul·lià*", la gran deixa i influència del mestre. També textos propis. Aquesta obra s'ha creat d'una manera orgànica, molt viva i ha anat sorgint com a fruit de lectures, de converses amb especialistes i d'un fervorós diàleg entre compositor i llibretista. La *Cantata de Randa* pretén aproximar a tothom la figura de Ramon Llull i al temps de màxim esplendor del nostre país.

Neus Dalmau i Corominas

LA CANTATA DE RANDA

Ramon Llull (Palma, 1232-1316)

I. Aquell temps

Narradora:

Som al bell mig de l'edat mitjana. L'Església i l'aristocràcia feudal senyoregen. La idea de Déu és omnipresent. Els regnes cristians conquisten les terres musulmanes de la península Ibèrica i malden per reviscolar les croades.

.....

Narradora:

La nostra terra està immersa en una cultura que exalta els ideals de la noblesa occitanocatalana: la generositat, les bones maneres, les cançons i l'amor cortès

.....

Narradora:

Aquella esplendor poètica, material i espiritual, comparable al que havia lluit a Al-Àndalus quasi tres-cents anys enrere, genera gran simpatia.

.....

Narradora:

Vora els poetes trobadors, però entre les classes menestrals, prediquen els anomenats bons homes, els cristians càtars, ideals d'austeritat davant els abusos de l'Església.

.....

Cor:

Quin bes, el meu, més amorós!

Cor de dones:

Quin bes, el meu, més amorós!

.....

Narradora:

Aquella concepció del món desapareix per mor del Papa i del rei francès, que amb mig milió de soldats aniquilen cruelment l'heretgia.

.....

Narradora:

En aquest punt, a mitjan segle XIII, entre les llums i ombres de la convivència de cristians, jueus i musulmans i la prohibició dels que fugien de la matança, comença la nostra literatura.

.....

Narradora:

Quasi vint anys després de la batalla de Muret, que frena l'expansió catalana cap al Nord, neix a Mallorca, recentment conquerida per Jaume I, Ramon Llull.

.....

Narradora:

Pròsperes rutes comercials s'agleven formant ciutats. S'alcen les primeres catedrals, es construeixen les primeres universitats... I una gran revolució espiritual batega: la llibertat essencial de l'ànima.

.....
Narradora:

Ramon fa poemes amorosos a la manera dels trobadors. No se'n conserva cap.

II. La llegenda del llibertí

Narradora:

Al seu bell racó de món, en territori fronterer, el jove Ramon gaudeix dels privilegis de la casta dominant i els seus excessos són llegendaris.

.....
Narradora:

La veu popular el fa entrar a cavall a l'església de Santa Eulària perseguint una dona hermosa.

.....
Ramon:

Jo he estat un home casat, he tingut fills; era bastant ric, lasciu i mundà.

.....
Cor:

Ramon, Ramon, el teu amor és plor i sepulcre, sepulcre i plor, sepulcre i plor, el teu amor és plor i sepulcre. Sepulcre, el teu amor és plor i sepulcre.

.....
Narradora

Un jorn, per guarir-lo de sa passió insensata, li diu la bella dama: Ramon..., mira'm al pit.

.....
Cor

Horror!

.....
Narradora:

I mostra la ferida que la podreix i mata.
Baf de sepulcre olora lo foll amant... i esclata
en llum son esperit.*

**Joan Alcover*

.....
Ramon:

Cridava l'Amat son amic i ell li responia dient:

.....
Baríton solista:

què et plau amat qui
ets ulls de mos ulls i pensaments
de mos pensaments i compliment de
mos compliments i amor de mes amors
i encara començament de mos començaments.

III. Visions i conversió

Narradora:

A l'edat de trenta anys es produeixen uns fets colpidors. Té cinc visions aterridores de Jesucrist crucificat.

.....

Soprano solista:

Quan dreçaren la creu — e mon fill penjar vi
en aquell punt un gran — colp en mon cor sentí
de tan gran dolor — que en poc no'n morí
i lo sang i suor — que d'aquell cos eixí
regà lo paviment — per què jo doncs n'haguí
i besí-lo molt car — mes per ço no's partí
l'ira ni la dolor — ans tota m'estremí
quant sentí aquella sang — que déu volc pendre en mi.

.....

Baríton solista:

Dementre que mon fill — penjava enaixí
cascú lo deshonrà — i cascú l'escarní

Baríton i soprano:

i mon fill callava — i el cap tenia enclí
i al peu de la creu — sant Joan era amb mi.

Baríton solista:

Dementre Jesucrist — en la creu pendia
en alts crits cridava — que gran set havia
car tota la humiditat — de son cos eixia
en sang i en suor. —

Soprano i Baríton:

I per vilania
beuratge molt amarg — que a set no valia
de sutja i de fel — vinagre hom metia
en la sua boca — que mal no deïa
boca dolça d'amor — i qui no mentia.
Ah llassa marrida — i com tanta aigua sia
que és ço que mon fill — qui tant la volia
no'n pogué gens haver — puix creada l'havia?
Trista só car no — li'n poguí dar aquell dia!
Cridava lo senyor — qui moria en la crots
a lo seu pare Déu — i gitava sanglots
per angoixa de mort — que sofria per tots:
Oh sant pare mon Déu — vós qui tan lleial sots.

.....

Narradora:

Aquelles visions capgiren el seu món i les entén com una crida. Pren el compromís de lliurar a Déu la seva ànima i fins la seva vida.

.....

Ramon:

Entre la vinya i el fonollar
amor m'ha pres, Déu em fa amar,
i entre sospirs i plors estar.

Ramon:

Qui vol veure home on cap més de traïció i de falsia i de viltat que en altre venga veure mi: car jo sóc tot ple i farcit de falliments per ço car en mon cor han més habitat cogitacions de coses finides que de Vós qui sou cosa infinita.

.....

Narradora:

Comença llavors una aventura de misticisme, de penitència i de viatges a la recerca dels coneixements necessaris per a dur a terme el seu ardent objectiu: convertir els infidels amb demostracions i raonaments; i, per fer-ho, es proposa escriure un llibre, el millor llibre del món.

.....

Narradora:

Com una explosió intel·lectual, escriu el Llibre de contemplació, una enciclopèdia immensa de quasi un milió de paraules.

.....

Narradora:

I aquelles creus d'agonia es transformen en arbres plens a vessar dels fruits del seu pensament.

.....

Narradora:

Elabora un joc de fórmules senzilles per instruir els frares de l'escola de llengües orientals, que funda a Miramar amb el suport de Jaume II.

.....

IV. Diàleg entre les tres religions

Narradora:

A *El llibre del gentil i els tres savis*, trobem l'amable perfum d'aquella acadèmia.

.....

Ramon:

... Aquell gentil no tenia coneixença de Déu ni creia en resurrecció ni après sa mort no creia que fos cap cosa... S'esdevingué que de mentre que el gentil anava per aquell camí, tres savis es trobaren a l'ixent d'una ciutat. L'un era jueu, l'altre sarraí, i l'altre era cristià, i arribaren en un bell prat on hi havia una font i una dona bellíssima, la dama intel·ligència, que els hi diu:

.....

Soprano solista:

... per la coneixença d'aquest arbre pot hom consolar los desconsolats..... e ve hom a perdurable repòs.

Narradora:

I els tres savis es quedaren sota els arbres a contemplar aquells fruits plens de significats que la dama intel·ligència els hi havia mostrat.

Jueu

Nós creiem en l'adveniment de Messies, que vindrà a deslliurar de captivitat lo poble dels jueus, i serà profeta i missatge de Déu... una ciència hi ha entre nosaltres, que és anomenada Talmud.

Sarraí

Creure en un Déu; creador. I és un en totes maneres, perquè en ell no hi ha trinitat ni pluralitat... la saviesa de Déu volgué il·luminar Mafumet... que sabé revelar l'Alcorà... en el paradís tindrà hom bells palaus i belles cambres que seran d'or, d'argent i de pedres precioses...

Cristià

A demostrar que trinitat és en Déu... això és, a saber: Pare, Fill, Sant Esperit. En la glòria veuràs la manera segons la qual lo Fill de Déu ha presa humana natura... I veuràs com la humanitat de Crist ama i honra santa Maria.

Cors (del Llibre vermell de Montserrat):

*Polorum regina, omnium nostra.
Stella Matutina, delle scelera*

Narradora:

I el gentil, ple d'alegria perquè ha descobert la veritat, enlaira una oració, en els termes generals que abracen les tres fes.

V. La il·luminació de Randa

Narradora:

Amb un bagatge de grans coneixements, Ramon es retira a meditar en una cova, a la muntanya de Randa. Allà desitja ferventment que, més enllà de les seves investigacions intel·lectuals, la seva ànima sigui presa per Déu.

Ramon:

“Raó seria que la meua ànima, que és de millor natura que el cos, que fos dona del cos. Ara bé, com ella no ho és, us prego, Senyor, que Vós me la feu dona.”

Narradora (per sobre dels cors)

Una nit, mentre contempla el cel, cau el vel del gran misteri i rep la il·luminació.

VII. La crisi i la Inquisició

Narradora:

Ramon viatja, infatigable, per Europa, el nord d'Àfrica i l'Àsia Menor explicant l'Art a tort i a dret. Escriu i dicta gairebé tres-cents llibres.

.....

Narradora:

A Gènova, a punt de salpar, temorós per la possibilitat del martiri, el pànic el paralitza.

.....

Cor de dones

Ramon! Per què gires la cara? No vols veure el teu destí? On ets valent? On és la fe que predicaves?

.....

Cors d'homes:

Veni Creator Spiritus...

.....

Cors:

El teu art ha fracassat. Ets un sant ben covard!

.....

Cors:

Mentes tuorum visita

.....

Cors de dones:

Ets un sant ben covard!

.....

Cor d'homes:

Imple superna gratia,

.....

Cor de dones:

Mireu el vell foll com tremola!

.....

Cor d'homes:

Quae tu creasti, pectora

.....

Ramon:

No em podria salvar aquest Esperit Sant?

.....

Cor d'homes:

Qui diceris Paraclitus

.....

Ramon:

Si es tanca el secret d'amor...

.....

Cors d'homes:

Donum Dei Altissimi,

.....

Ramon:

dintre el pit és una espina,

.....

Cor d'homes:

Fons vivus, ignis, caritas,

.....

Ramon:

mes si es divulga a la gent

.....

Cors d'homes:

Et spiritualis unctio.

.....

Ramon:

dóna encara més punyida

.....

Narradora:

Vell i malalt l'assetgen noves visions que l'obliguen a triar entre la salvació de la seva l'ànima o de la seva obra.

.....

Narradora:

Tria l'obra i viatja al nord d'Àfrica, exhortant els musulmans en àrab.

.....

Baríton:

La llei dels cristians és vera, santa i acceptable a Déu; ... i estic disposat a provar-ho.

.....

Narradora:

L'apallissen i el tanquen a la presó.

.....

Narradora:

Abrusen les ombres de la Inquisició. Tortures, condemnes. L'amic de Ramon, Jacques de Molay, els seus cavallers del Temple, l'escriptora Margarita Porete, tantes i tants moren a la foguera.

.....

VIII. Entre l'amor i la mort

Baríton:

Cridant anava l'amic amb altes veus per los carrers i places: Lo nom de mon amat font és abundosa d'amor, si tots d'aquell beguessin, no serien les seves amors dividides, com no és dividida en lo sol la resplendor.

.....

Ramon:

Pensava l'amic en la mort i hagué gran por, fins que recordà la noble ciutat de son amat, de la qual mort i amor són portals i entrament.

.....

Soprano (Cant de la Sibil·la):

El jorn del judici
parrà qui haurà fet servici.

.....

Narradora:

Ramon es reuneix amb papes i reis. Aconseguix del Concili la creació de catedres d'hebreu i àrab a Oxford, París, Bolonya i Salamanca.

.....

Soprano (Cant de la Sibil·la):

Jesucrist, Rei universal,
home i ver Déu eternal
del cel vindrà per a jutjar
i a cada u lo just darà.

.....

Baríton (per sobre de la Sibil·la):

Senyor Déus, pluja,
perquè el mal fuja,
car pecat puja!

.....

Si al concili va ergull
ab null hom, ne en ell l'acull
tot hi serà de mal escull:
no hi cal anar Ramon Llull!

.....

Senyor Déu, pluja,
que Llull s'enuja

.....

IX. Culte immemorial

Narradora:

L'edat mitjana apunta el gòtic. Ramon és ja un home del Renaixement. En vida va ser prou astut per defugir la foguera. La Inquisició persegueix les seves obres, però, després de mort. El poble el venera des de fa 700 anys.

.....

Narradora:

L'immens llegat de Ramon s'expandeix segles enllà. És llavor d'escoles de pensament científic i filosòfic arreu del món. Influeix Bruno, Newton, Descartes, Leibnitz... Ara sentim el seu batec, el pols del pare prolífic, gegant del saber universal, el dring del geni del nostre Ramon Llull.

.....

Baríton:

Vull morir en pèlag d'amor.
Per ésser gran no n'hai paor
de mal príncep ne mal pastor.
Tots jorns consir la deshonor
que fan a Déu gran senyor

qui meten lo món en error.
Prec Déus trameta missatgés,
devots, sciens e verdaders
a conèixer que Déus home és.

.....

Cors:

Demànaren a l'amic de qui era.
Respòs: –D'amor.
De què est? –D'amor.
Qui t'ha engendrat? –Amor.
On nasquist? –En amor.
Qui t'ha nodrit? –Amor.
De què vius? –D'amor.
Com has nom? –Amor.
Si vosaltres amadors voleu foc,
veniu al meu cor i enceneu les vostres llànties
i si voleu aigua veniu als meus ulls
que es desfan en llàgrimes.

D'on vens? –D'amor.
On vas? –A amor.
On estàs? –En amor.

.....

Drets: Brotons i Mercadal Edicions Musicals SL